

De constitvendis scholis

<https://hdl.handle.net/1874/416857>

DE CON

STITVENDIS SHO

LIS MAR. LVTHERI

Liber donatus

Latinitate

*Haganoæ, per Iohannem
Secerium.*

DE CON

STRENGTHENED

AND MADE

STRENGTHENED

AND MADE

STRENGTHENED

AND MADE

PHIL. MEL

ANCHTHON STUDIO

SIS OMNIBVS .S.

VIDETIS adolescentes com-
mendari uobis literarum et
humanitatis studium à LU
THERO, cuius si qua est
auctoritas apud uos, patiamini
quæso, publicæ necessi-
tatis causa, à uobis impetra-
re, ut rem literariam strenue tueamini. Est enim
omnino uis maior literarum, quàm uulgo existimât.
neq; enim religionis ornamentum aliud splendidius
est, et cuius rerum status prorsus è literis pendet.
Bona pars eorum qui uim uirtutis nec norunt, nec
admirantur, desertis scholis ad quæstuosas artes se
conferunt, qui, cum præ literis uentris bona habeant,
quantulum distant à pecoribus? Alij superstitione
desciscunt à literis, et ignauie suæ religionem præ-
texunt, hi uero omnibus modis execrandi sunt: nulli

enim religionem grauius ledunt, quæ cum literis
mandata sit, nonnullam discendarum literarum cu-
ram requirit. Linguis loqui & Paulus iussit, idem
precipi uobis sentiatis, neq; enim dubium est, quin
in hoc restoruerint humanæ literæ, ut adminiculo
essent pietatis doctoribus. Linguas profecto præci-
di oportuit ijs, qui pro concionibus passim à lite-
rarum studijs imperitam iuuentutem dehortantur.

Nam admissa barbarie, uidemus olim labe-
factatam esse religionē, et uehemēter
metuo ne eodem redeat res,
nisi manibus ac pedibus
pulcherrimum Dei
munus, literas,
defenderimus.
Valete.

MAGISTRA
TIBVS ET SENATORIBVS
CIVITATVM GERMA
NIAE, MARTINVS
LVTHERVVS.

RATIAM et pacē à Deo
patre nostro et domino Ie
su Christo. *Quamvis iam*
ab hinc triennium cum à
Pontificibus d'ris deuotus,
tum à Casare proscriptus
nō iniuria tacuissem, si quā
praecepta diuina humanarū constitutionū sermen
tum maioris aut ponderis aut momenti apud me
fuisset. Quemadmodum non paucos in Germania
cernere est, & ex magnatibus & uulgarī plebis
multitudine, hoc ipso saltem nomine scripta mea
nulla adhuc equitate carbone, quod aunt, notata
persequi, multumq; Christiani sanguinis passim

LUTHERI LIBELLVS

effundere. Verum tamē quia Deus Optimus Maximus aperto ore loquendi autoritatem mihi tradidit, ad hæc manu tam potenti me loquentē præsens tuetur, negotiumq; meum, uel me inuito indies magis magisq; diffundit latius, tantoq; firmat potentius, quanto miseri aduersum hoc furunt impotentius. Non secus se exhibens, ac si illorum irritam videat uesaniam, ut est in secundo Psalmo. Quod uel ipsum argumēto esse potest, homini nō prorsus indurato, aut fibræ corneæ, negotium hoc non esse meū, sed Dei solius. Præsertim cum uerbi diuini uirtus & indoles genuino more suo hic se promat, q̄ tum potissimum erumpit, exurgit, roboratur, quum tyrannicis persecutionibus adflucta laborat maxime.

Proinde loquar, ut inquit Isaias, nec tacebo quoad uixero, donec Christi iustitia fulguris instar elucescat, & gratia eius salutifera lampadis in morem incensa ardeat. Quapropter obsecro uos Dominos et amicos meos charissimos, uestra benignitas uelit hæc mea scripta & monita boni consuleret, & sensibus unis reponere, nam utut de me inimici sentiant, tamen hoc liquido salua conscientia coram deo gloriari posse confido, me nihil minus
hac it

DE INSTIT. PVERIS

hac in re quàm priuatum quæſiſſe compendium,
quod muto mihi longe contigiſſet compendioſius.
Verum ex animo bene uolo conſultum cum uobis
tum uniuerſæ Germaniæ, in qua me dominus
predicare Euangeliũ uoluit. Quare dico libere et
confidenter, atq; adeo edictũ uolo, quod ſi conſilijs
meis obtemperaueritis, procul dubio, nõ mihi, ſed
Chriſto auſcultaturos uos. Porrò eum qui mihi
grauatur obſequi, non me, ſed Chriſtũ contempſiſ-
ſe, cum probe perſpectum habeam, nihil heſitans
quid loquar aut doceam, ſed & hoc quiſq; non
difficiliter deprehenuſurus eſt, qui propius accura-
tiuſq; doctrinam meam inſpexerit.

Principio uidemus per totam paſſim Germaniã
ſcholas collabi, gymnafia ſtudioſorum infrequẽtia
frigere, monaſteria Monachis profugis deſeri.
Et areſcit hoc genus graminiſ tum floſ concidit,
ut inquit Eſaias, ſpiritu ſancto per uerbum eius in-
ſtante, tantoq; euangelijs feruore æſtuante. Poſtea
aquã uerbo dei reuelato palãm fit primũ impia
didiciſſe, deinde ſoli uentri & gula deditaſ fuiſſe
ſcholas. Cumq; animaduertant homines carnales
non perinde occaſionem eſſe relictam, poſt hæc
liberos & amicos ſuos includendi monaſterijs

LUTHERI LIBELLVS

honestâ ratione ac prius, ex ædibus uidelicet & substantia propria ad aliena præsepia ablegatos, ubi fucorum exemplo ignaua pecorum aliorum sudorem deuorant, nolunt in posterum liberos suos literis nauare operam. Immo, inquiunt, quo spectant literarum studia, si nihil sunt sacerdotes, nihil monachi, moniales nihil? Quin potius opificijs manuarijs, quibus uiuant, incumbant.

Quam uero tales homines pietatem mente conceperint, abunde testis est illorum consciëntia. Qui si non hoc unum spectassent, ut liberorum uentri prospectum esset, uictu nimirum ad manũ parato, siue in uoioßiots aliõue religiosorum statu atq; adeo potius serio liberorum salutem quæsisent, profecto non sic negligenter compressis manibus uicti ignaua dicerent. si status religiosorum mera est impostura & impietas, & literis ualere obnuiciemus. sed sic potius, est uero uerum quod docet Euangelium, statum ecclesiasticũ, ut hætenus fuit, periculosum esse, amabo obsecro aliam nobis uiuendi rationem et uiam indicate, Deo acceptiorẽ, et liberis nostris magis salutarẽ. siquidem ex corde cupimus nedum natorum nostrorum uentri, uerũ etiam animarum saginæ quàm optime consultum esse.

DE INSTIT. PVERIS.

esse. Hæc tandem uera esset maiorum in liberos cura, ad hunc modum hisce de rebus sentire.

Quod uero hanc hominum cordibus mundum uice sapientibus puerorum curandorum negligentiam suggerat Satan, mirum non est, princeps mundi est. Qui ergo possit illi uoluptati esse, ubi uiderit nudos suos & lustra euertere, monasteria scilicet & reliquam impiorum farinam per Euangelij prædicationem dissipari, qua potissimum iuuentutem perdidit, quam magni immò quam facit omnium maximi, nempe quæ rerum humanarum prora & puppis, quod aiunt, est? Qui uero autor ipse foret iuuentutis recte educandæ, cui id demum utile est, illam esse quàm deterrimanam. Profecto bis stulte desiperet, si suo in regno hoc pateatur erigi, per quod quàm primum funditus euerendum esset. Id quod dubio procul usu ueniret, hoc holo tam delictato, tenera nimirum iuuenta, è faucibus erepto. Dum pati cogereetur iuuentutem suis impensis eductam, non nisi ad cultum dei foueri.

Atque hoc est quod prudenter fecisse uidetur iam tunc cum Christianorum pueri pia educatione pubescentes incumbabant literis. Videbat ueterator ille, iuuentutem è manibus sibi extortam prorsus eripi

L V T H E R I L I B E L L V S

Regno suo desolato, incertus animi quid ageret,
 collecta tandem mente erumpit, extendit retia,
 spargit laqueos, adornat mille pedicæ, extructis
 huiusmodi scholis, monasterijs, & uiuendi ritibus
 excogitatis, quæ nullus adolescens effugere poterat,
 quin uelit nolit irretiretur, nisi quæ singularis
 Dei gratia præseruasset. Posteaquam uero sensit
 laqueos suos uerbi diuini indictio manifestatos esse,
 declinās alteri incumbit lateri, modoq; nihil prorsus
 esse discendum contendit. Atq; iterum pro re-
 gno suo constabilendo nec male nec imprudenter
 facit, tantū ne à signis suis desciscat iuuetus. Porro
 si iuuentutem suis stipendijs militantē occupauerit
 quis tandem deorum aut hominū hanc iam adultā
 maturiore ætate sibi præripere, eiq; manibus extor-
 quere tentabit, sic facile per hanc mundum tenebit
 pacatum & constabilitū. Quippe si damnum inferen-
 dum est diabolo, atq; adeo uis facienda, quæ
 eū male urat et mordeat, hæc per iuuentutē inferen-
 da est, quæ in Dei cognitiōe educata adoleuerit, uer-
 bumq; eius propaget, aliosq; doceat.

Longe paucissimi sunt, qui credant, quā perniciosum & diabolicum hoc sit institutum, & tanen-
 sic pede suspensio ingreditur, nemine prorsus
animaduers.

DE INSTIT. PVERIS

animadvertente, nititurq; malum dare, priusquam aut re aut consilijs obstandi detur copia. Formidamus male turcarum incursiones, bellorum tumultus & latrocinia, diluuiorū inundationes, quippe in ijs aperte intelligitur quid iactura sit aut compendij. Porro quid hic moliatur diabolus, aut monstri alat, nemini cura est, uidet nemo, timet nemo, ut planè in re periculosissima, sumus omnium securissimi, in utranq; aurè dormiētes. Quid causæ subesse credimus, nisi quod sopitis omnium oculis sensum & placide serpit? Cum tamen praesfiterat & par fuerat, ut ubi ad propulsandam turcarum rabiem aureum erogauimus, uel maximo necessitatis telo compulsi, hic centū insumeremus, saltem unius adolescentis recte educandi instituentiq; gratia, quem in uirū uere christianum euasurum spes foret. Quandoquidem uere christianus homo praestat & utilior est omnibus alijs, quotquot in terra, ut homerice dicam σίτοϋ ἄριστο. Proinde per Christū uos obtestor, per uuentutem relictis educatoribus orbam, domini & atq; amici optimi, uestra benignitas dignetur rem hāc longe iustiore ponderare trutina, nec uelit in re grauissima cessare negotium. Res seria est, ingens est, &

LUTHERI LIBELLVS

que Christi, uniuersaq; christianitatis plurimū in-
ter sit, ut pie, ut christi. in e educatur iuuentus, nullis
auxilijs & consilijs ad recte educandum destituta
Persuasum sit uobis non nisi serio his diaboli uersu-
tissimi machinis, sic clandestinis tentationibus oc-
cursandum esse. Quod si annuatim tantum impen-
sarum uertendum est ad tormenta bellica conqui-
renda, ad uias publicitus sternēdas, pontes refici-
endos, et id genus sexcenta, ut constet reipub. tran-
quillitas. Quin multo potius plus aut totidem in
hoc impendimus, ut passim uiros industrios pro in-
stituenda educandaq; iuuentute Ludimagistros
alanus.

Sed & quisq; ciuium priuatim pro se debebat
hoc in animum inducere. Quod si hactenus pro
redimēdis indulgentiarū imposturis, legendis mis-
sis, dissoluedis uigilijs, testamentis satis faciendis,
reparandis anniuersarijs, explēdis monachis, pen-
dendis fraternitatibus, peregrinatiōibus peragran-
dis, & quicquid huius farinae reliquum est, tantum
nummorum decoxit, & large profudit: nunc uero
in posterū hac rapina & profusione liberatus est,
uelit post hac, agende Deo gratie causa uel mini-
mam eius pecunie portiunculam elargiri pro scho-
lis publicitus

DE INSTIT. PVERIS

lis publicitus erigendis, educandisq; paupertate
 pressis liberis. Quam longe optime erogatum esse
 non dubitet, cum tamen in decurlo plus supra no-
 minatis prædombus erogandum erat prius, quiq;
 nos cottidie magis atq; magis exhausissent, extre-
 mum etiã teruntium exugentes, nisi hoc lumen Euan-
 gelij cœlitus demissum oculis repurgatis nos à talibus
 pyratibus liberis adseruisset. Certoq; persuasum ha-
 beat, ut si hoc grauatum sit, neminẽ huius tenacita-
 tis parentẽ esse quã diabolum, qui tum erat libe-
 ralis, ubi indignis & impijs dandũ fuit Mona-
 chis & sacrificialis impostoribus, immo plena manu
 eò instigabat potissimum esse largiendum. Sentit,
 sentit inquam hoc negocij non sui esse fori, adeoq;
 compendij. Atq; hæc prima causa sit uiri Germani,
 que uos merito moueat, uos hac in re reluctari dia-
 bolo, et resistere ut hosti clãdestino et nocētissimo.

Altera est, ne, sicut inquit Paulus secundo Corin-
 thiorum sexto, in uacuum gratiam dei receperi-
 mus, et tempus acceptum negligamus. Quippe deus
 omnipotens nos tandem uisitauit misericorditer,
 atq; adeo annum aureum aut iubileum potius re-
 uexit. Sunt enim sunt nobis modis omnibus adoles-
 centes egregie docti, linguarũ cognitione, & ceteris

LUTHERI LIBELLVS

rarū artium noticia politissimi, qui magnā ubiq; fr̄tē
 gē prestare possint, si illorū pro instituenda pube
 conduceretur opera. An non liquet omnibus, iam
 posse ephēbum sic institui tribus annis, qui erudi-
 tione sua quindecim natus annos aut octodecim,
 superior sit omnibus hactenus uniuersitatibus, ut
 sic dicam, & monasterijs. Immo quid tandem in
 uniuersitatibus traditum est, adeoq; quid didice-
 re? nihil pereque ac asinos, truncos, caudices, fun-
 gos plumbeos, stupidos esse & fieri. uiginti annos
 nonnulli paulo plus studuerunt, nec tamen uel la-
 tinæ linguæ miserandam quandam tenuerūt balbu-
 tiem, sed ne patrium quidem sermonē, flagitiosam
 interim prætereo utam, in quam iuuentus immersa
 miserabiliter periit.

Hoc non negauerim, me potius uelle gymnasia
 & monasteria in totum aboleri, quàm quod ea
 utantur docendi uiuendiq; ratione, qua hactenus
 usa sunt. Optareq; adolescentes repudiatīs literis
 mutos esse potius omnes, quàm ut hæc educati dis-
 ciplina sub talium præceptorum uiuant imperio.
 Atq; hæc mea sententia est et uotū, ut hæc asinorū
 bipedū stabula, & scholæ diabolicæ funditus extir-
 pate, solo æquentur, aut in christianas scholas pia
 metamor

DE INSTIT. PVERIS

metamorphosi transformentur. Quoniam uerò
 Dei munificentia nunc benigne nos reuifens, homi-
 num egregie eruditorū foelicem obfudit copiam,
 qui iuuentutem & recte docere poffint, & pie edū-
 care, operæ precium eſſe uidetur, ne gratiam Dei
 cumulate datam ſupina negligentia amittamus, &
 ille in nos ingratos ne quicquam collocaſſe merito
 queri poſſit. Præſoribus ſtat, bene nobiſeum agi-
 tur, ſi puſſantē hoſpicio exceperimus, ſalutat nos
 & tanquā à limine, foelix ter & amplius, qui ſalu-
 tantem exceperit. Quod ſi prætereuntem neglexe-
 rimus, quis eum denuo è manibus noſtris elapſum
 reducturus eſt.

Conſideremus adeo non uitiatæ oculis prioris
 malignis calamitatem, in qua uiſu capti plus quin-
 gentis annis miſeri uerſati ſumus. Opinor Germa-
 niam ante hac nunq̄ tantum audiuiſſe de Chriſto,
 deq; eius Euangelio æque ac nūc primum, ſiquidē
 nihil horum teſtantur hitoriæ. Quod ſi ſic dimiſe-
 rimus nullo honore habito, nec gratanti anima
 agnoſcentes gratiam ultro oblatam, periculum eſt,
 ne grauioribus tenebris, plagisq; non dicendis ob-
 ruamur, ingratiitudinis uitij deterrimi pœnas data
 ri, oſcitantisq; negligentia. Merandum uobis eſt.

LUTHERI LIBELLVS

cenſeo Germani, dum meratum præ foribus habetis ad manum, congregandas in horrea meſes, dum ſerena ſunt tempora, fruimini uero diuina gratia dum præſto eſt. Hoc planè uobis perſuaſum ſit gratiam Dei eſſe perinde ut imbrem ſubitū, qui nõ redire ſolet temere eò, ubi ſemel auolauit. Atq; hic gratiæ diuinæ imber largiſſimus olim apud Iudeos fuit, uerum fuerunt, quod aiunt, troës. Siquidem imber præterijt, ereptus eſt, ſic, ut iam omnium ſunt miſerrimi & contemptiſſimi. Paulus eundẽ ſecum ſemel uexit in Græciam, ſed huic ſucceſſit Turca ita ut præter turcarum barbariem ferè nihil aliud iam habeat Græcia. Sed et hunc iam olim habuit Roma latiniq; populi, ita tamen ut uix ueſtigium eius iam reſtet in tota Auſonia, quæ præter abominationẽ Papiſticam reliquũ penè habet nihil, & uos Germani, non eſt quod cogitetis perpetuo hũc retenturos uos. Quoniam fieri non poteſt, quin hunc olim depulſura ſit ingratiſſimo. proinde qui poterit intacta manu pro uirili teneat, ignauis manibus Diũ malefaciant.

Superreſt ut tertiã aggrediamur rationẽ, quam præ cæteris principem eſſe arbitror, nimirum præceptum Dei, qui per Moſen tam crebro exigit, & efflagitat

DE INSTIT. PVERIS

efflagitat, immo iubet, ut maiores natu liberos suos erudiant, uel teste lxxvij Psalmo. Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera. Filij qui nascentur & exurgent, & narrabūt filiis suis. Hoc ipsum confirmat & quartū decalogi præceptum, quo maiorum obedientiam tantopere mandat liberis, quorum reluctandi pertinaciam etiam gladij iure animaduertendam esse lex imperat. Cuius gratia tandē uiuimus nos senes, quàm quod teneræ ætatis homines curamus, educamus, instituemus. Atq; haud scio numquicquam perinde deceat senem, ac arandorum liberorum ratio. Nec enim possibile est, ut hæc imperita multitudo statim à pueritiæ crepundijs perse patrum sapiat, honeste se regat, prudenterq; uitam instituat. Quamobrem Deus nostræ curæ demandauit, qui ut ætate prouectiores, sic rerum usu edoctiores magis intelligimus quæ rudi huic ætati sunt utilia aut noxia, amplectenda aut fugienda. Nec dubiū est quin grauissimam neglectæ iuuetutis rationem nobiscum initurus sit. Hinc & Moses Deut. xxxij. inquit præcepit, Interroga patrem tuū et annūciabit tibi, maiores tuos, & dicēt tibi.

Quamuis pudendum sit facinus eō nobiscum

LUTHERI LIBELLVS

uentum esse negligentiae, ut omnium primum ad li-
 berorū educandorū curā multis stimulis simus exci-
 tandi, cū tamē ad hoc ipsa natura nos plus satis pro-
 pensos debebat adigere, uel ethnicorum exemplo
 prouocatos. Inter uniuersa animantia rationis egen-
 tia nullum est prolis suae adeo negligens, quo mi-
 nus ea quae necessaria sunt administret, dēpto stru-
 ctione, de quo Dominus Iob xxxix. loquitur, qui ea
 in pullos suos utatur duritia, ac si sui non essent,
 et qui oua sua relinquat temere in terram proiecta.
 Atq; adeo quorsum prodesset si ceteris omnibus
 partis & peractis uel ipsa sanctiores essemus sancti-
 tate, tamen hoc in primis posthaberetur, cuius gra-
 tia potissimum uiuimus, curandae scilicet iuuentutis
 ratio. Ad haec planē auguror grandiori obnoxium
 sceleri coram iudice Deo mundum non esse, praes-
 sertim externorum, quā aequae huic illi, quodq;
 grauius supplicium nihil perinde meretur, quā ne-
 glectus, quem in puerorum educatione plus satis
 securi committimus. Me puero uulgatum in ludis li-
 terarijs iactabatur prouerbiū. Non minus esse fa-
 cinus scholasticum dare neglectus, ac uirgunculam
 comprimere. Et hoc dicebatur ad deterrendam Lu-
 dimagistrorum negligentiam, quod tunc tempo-
 ris grae

DE INSTIT. PVERIS.

vis grauius non reputabatur peccatum, quàm uitiũ inferre uirgini. Sed o Deum immortalem quanto tolerabilius est uirgineam zonam dissolucere, aut mulierem stupro oblato infamare, quàm hic neglectam hominis animam uitiare, cuius delicti non multo ratione recte subducta ducuntur pœnitentia. Quotidie nascuntur pueri, & pari nobiscum conuersatione succrescunt, uerum qui horum curandorum Prouinciam sibi desumeret nemo est. Monasteriorum hoc peculiare fuerat officium, cum ea ipsa sint, de quibus testatur CHRISTVS Mathæi xij. Vae mundo ab offendiculis. Qui autem offenderit unum de pusillis istis qui in me credunt: expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Puerorum pestes sunt, & communis iuuenilis ætatis perniciēs.

Atqui dices, hæc dicta sunt natu grãdiorib. qd hæc ad Senatores & magistratus? Probè, Quid si aut hoc maiores natu facere recusauerint? cuius hęc ris tũc hoc oneris incũbit? Num propterea infectũ hoc remanebit negociũ, et iuuetus neglectui danda est? Quo tandem excusationis prætextu hic se Magistratus purgabit, tanquam hæc nihil ad se attinent, nempe ut à Magistratus functione alienas. Quod enim à parentibus non fit, diuersa est

L V T H E R I L I B E L L V S

ratio. Primum quidem bona pars maiorum impro-
 bior est, quam ut facerent, etiam sinorint maxime.
 Verum struthionis instar duro & immitti, atq; ut
 græce significantius dicā τῶ ἀσόφῳ, & erga libe-
 ros suos animo, reiecta oua, & utcunq; productā
 sobolem ualere sinunt. Nihilo secius tamen hi pue-
 ri nobiscum pubescentes, communi utunur ciuitate
 & patria. Ergo qui tandem hoc ferre possit ratio,
 adeoq; christiana charitas concedat, ut hi, tanquā
 neglectus ager arduis et filice occupatus, omnibus
 uitijs obruti, citra rectam educationem succrescant
 reliquæ iuuentuti haud ita diu uenenum & noxia
 contagio futuri. Quorum posthabite educationis
 poena ciuitati uniuersæ demum luenda sit, id quod
 Sodomæ & Gomorrhæ, tum cæteris quibusdam ur-
 bibus accidisse sacre testimonio sunt historie.

Deinde longe maxima parentum turba rectæ
 educationis imperita, ignorat qua potissimum rati-
 one pueri sint instituendi: utpote qui ipsi nihil un-
 quam sanum didicere, præter quam habendi cupi-
 dinem, & uentri necessaria prouidendi uiam. Ut
 ipsa res homines ad hoc peccatius delectos re-
 quirere uideatur, quorum uigilās industria pueros
 non tam disciplinis liberalibus excolat, quam Chri-
 stiana

DE INSTIT. PVERIS.

stiana uiuendi ratione educat. Postremo, ut maxime
 parentes aut natu grandiores periti sint, & non
 grauatim facerent, tamen proaurandis rebus do-
 mesticis, & administranda familia sunt occupatio-
 nes, quàm quibus hoc obire commode foret integrũ.
 Sic, ut necessitas ipsa exigat ad hoc muneri publi-
 cos puerorũ educandorum Pædagogos. Nisi forte
 quisq; pro se domesticum uelit alere, id quod tenui-
 oribus pergrauè foret, atq; per hoc iterũ non pau-
 ci obstante inopia darentur neglectui. Ad hoc indi-
 ces complures senio aut morbis confecti parentes, è
 uiuis excedunt, relictis retro orphanis, quibus quã-
 à tutoribus suis prospiciatur, si non quotidiana pe-
 ricalum satis facimus experientia, uel hoc abunde
 nobis indicio sit, quod Deus ipse semet orborũ pa-
 rentem pronunciet. Sed & multi sunt ἀτεχνοὶ ἢ
 ἀγνοὶ, nec hi tamen hoc pietatis officij sibi obe-
 undum uendicant.

Ex rationibus itaq; iam numeratis Senatorũ &
 Consulũ interesse uidetur hoc prouinciæ, ut sum-
 mam operam nec curam minorem insituen-
 dæ pubi impendant. Quandoquidem aliàs totius Reipub.
 functiones, res, negòcia, consilia, horũ fidei com-
 missa sunt, certe pro tradito officio aut debito nun-

L V T H E R I L I B E L L V S

quam satisfecerint Reipublicæ, nisi hanc per omnia diu noctuq; oculis uigilantissimis promouere studuerunt, per hoc quod ex usu eius esse cognouerint. Ciuitatis uero incrementum non in hoc tantum consistit, ut ingentes thesauros habeat reconditos, ut muris probe cincta sit, superbis ædificijs exornata & quod tormentis bellicis, & omni armorum genere sit instructissima. Immo potius ubi harum rerum parata est copia, in hancq; stolidi inciderint, & temerarie audaces, tanto peius ei urbi consultum esse uel cæco perspicuum est. Verum ut Respublica per omnia secunda floreat ac uigeat, ut salua sit ac potens, in hoc consistit potissimum, ut doctos, honestos, ratione præditos, liberaliter educatos ciues, & quidem non paucos possideat, quorum studium tandem & dexteritas perfacile thesauros cumulatum reponere, & reliqua quæ Reipublicæ necessaria sunt procurare & conseruare poterint.

An non uidemus quid Romani fecerint, quæ ratione suos educauerint adolescentes, quos intra annum quindecimum aut duodeuagesimum latinæ græcæq; linguæ ad amissim peritos, adhæc omnibus disciplinis liberalibus, quas uocant, præditos statim in militiam compulerunt, tradita in manum reipublicæ
admira

DE INSTIT. PVERIS

administrandæ functione. Hinc oriebantur uiri sapientes, egregij, & omnibus seculis memorabiles illi Camilli, Fabij, Scipiones, Pauli, Catones, & reliqui innumeri omniscientiarum genere exculti, nullog; non rerum usu exercitati, adeo ut si uni illorum omnes Episcopos, Sacrificulos, Monachos nostrates ad unum conflatos commiseris, non tantum peritiae & bonæ frugis habebunt omnes iunctim, quantum tunc uel unus miles Romanus præstisset. Et hæc est causa qua Romani, imperij sui fines & pomeria tam late promouerint. Quodq; in rebus penè dixerim uniuersis prospero usi sint successu, quod homines adcrant rebus omnibus obeundis accommodi. Sic uidemus necessitate duro telocinctum per orbem uniuersum ex re fuisse Reipub. etiam apud gentiles Pædagogos habuisse & Ludimagistros, si ignauia notam subterfugere decreuerant. Hinc est uox illa $\omega\upsilon\lambda\alpha\gamma\gamma\acute{o}\varsigma$ in epistola Paulina ad Galatas capite tertio, è communi hominum usu recepta, ubi dicit $\acute{o}\ \upsilon\omicron\mu\omicron\varsigma\ \omega\upsilon\lambda\alpha\gamma\gamma\acute{o}\varsigma\ \acute{\alpha}\mu\epsilon\upsilon\varsigma\ \epsilon\acute{\iota}\sigma\ \chi\epsilon\iota\sigma\acute{o}\nu$:

Itaq; cum ciuitatis politica comunio citra ciuiliū frequentiam constare non possit, cunque passim

LUTHERI LIBELLVS

illustrium uirorum mira sit paucitas, nequaquam differendum esse opinor, donec ipsi per se excreuerint. Sed nec è lapidib. excindi possunt, ueluti Deus calionem lapidum iactu humanum genus reuocasse Poetæ nugantur. multo minus è lignis exculpi, ut à statuarijs imagines. At nequaquam miraculoso partu tales uiros producturus est Deus, posteaquam per alia remedia cælitus data huic rei succurri possit. Quamobrem nostri officij esse quis dubitat, ut hi per nos adeoq; nostro labore & impensis educantur. Quid enim æque in culpa esse credamus quod ubiq; ferè in omnibus ciuitatibus uirorum celebrium sic carassit annona, quam Magistratus oscitãtiam, quæ nulla & solitudine correpta permiserit iuuentutem non secus ac syluam uepribus & dumis arbusisq; minutioribus occupatam negligenterissime succrescere. Itaq; nullum protulit lignum ædificiorum compagibus aptum, uerum materiens inutilem, & quæ non nisi instruendo foalo sit accommoda.

Porro cum necessarium sit omnino rerum publicarum administrandarum in rebus humanis esse functionem, committendum non est, ut hanc obciant boues Cyprij aut porci Acarnanij, hoc est homines brutissimi. Quin potius, quandoquidem ita uolumus,

DE INSTIT. PVERIS

uolumus, eadem opera Reipub. habenas & gubernacula tradimus porcis, lupis, & id genus feris, atq; illis præficiamus qui non magis præoptent ab hominibus regi quàm à bestiis. Sed & hanc plusquàm ferinam esse crudelitatem quis cui sanum sit synciput negabit non nisi ad hunc cogitare modum. Nos iam regnabimus, parum solliciti utamq; posteris succedat. Non profecto in homines debebant imperium habere tales, sed in beluas, qui in publicorum officiorum functionibus, non quid ex usu sit publico, sed quid rei privatae seruiat, querunt. Quod si citam summa opera impensius curabimus, non nisi optimos doctissimosq; & tantum liberalissime educatos Reipub. gerendæ substituere, adhuc remanebit periculum ne non prouidissimis etiam concilijs instituta ceptaq; foelicem successum sortiantur. Qui uero isthic tantum non pessimo tumultu misceantur omnia, ubi supina securitate stertunt Senatores, aut Reipub. clauum tenent imperiti & stolidi. Sed & hic uideo quid possis obijcere, ut maxime inquis, scholæ sunt habendæ, uerû quo nobis latina græca & hebraica lingua spectât, & reliquarû disciplinarum cognitio? An non possumus Biblia in linguam nobis uernaquam transfusa legere, quæ nobis copiose ea quæ ad salutem scitu necessestaria sunt aperiuunt?

LUTHERI LIBELLVS

Respōdeo . Iam dudū etatem sciebā nos Germanos
 non nisi bestias mansuros , quo noīe nunq̄ non à fin-
 timis regiōibus male audiūmus , nec immerito . Verū
 hoc miror cur non pari semel dicamus opera . Quo
 nobis sericū , byssum , purpura , uina exotica , pul-
 ueres aromatici , & quicquid præterea peregrina-
 rum est mercū , cū nobis ipsis uini , frumentorum ,
 lanarū & lini , lapidū domi regiones nostrates nedū
 copiā ad uiuendū , producat , uerū etiā delectū ad
 ornandū relinquat . Artes liberales linguarumq̄
 cognitionem , præterq̄ quod damnosæ non sunt , etiā
 ornatū uberiorē , decus , utilitatē cum ad literas sa-
 cras intelligendas , tum ad Reipub. munia obeūda
 sunt allaturæ , posthabemus : uerum merces pere-
 grinas terra mariq̄ adportatas , quibus carere ma-
 gno nostro poteramus compendio , utpote funditus
 nos exhaurientibus ultro cupimus . An non hoc est
 esse crassissimo stupore germanam bestiam ?

Præterea si linguarum peritiæ alius non esset fru-
 ctus q̄ quod omnipotentis Dei adeo nobile donū sit ,
 quo Germaniam nostram hac tempestate cumulata
 liberalitate præ cæteris penè gentibus omnibus do-
 nauit , id quod in primis uel solum nostram excita-
 re debebat socordiam , adeoq̄ titillanti quadam ob-
 lectati

DE INSTIT. PVERIS

lectatiunacula sopitum aut torpentem segnicie animū
 adficere. Videmus nimirum, nisi Tyrētia cæciores
 sumus, quod his Vniuersitatibus et Monasterijs sensu
 per reluctātibz, nunquam emergendi copiam con-
 cesserit diabolus. An non subinde contra emergen-
 tes linguas, cū haresim manifestariam omnibus
 furiarum habenis furierunt, atq; incessanter eun-
 dem adhuc furorem furunt. Siquidem prospicie-
 bat ueterator ille futurum malum, quod regno suo
 linguarum cognitio proculdubio esset illatura, ubi
 in lucem emerisissent, cui multis seculis mederi non
 possit. Proinde cum prodeuntibus iam linguis ob-
 stare non potuit, cogitat eas ad paucissimos quosq;
 religandas esse, ut per se tandem sterili pauci-
 tate cogente denuo arecant & concidant, astu-
 te. Ac sanè parum gratus hospes diabolo lingua-
 rum peritia, propterea eūdem sic frugali culina tra-
 ctare decreuit, ne diutina mansione premat hospi-
 tem. Quam ueteratoris nequissimi uasificem pauci
 nostrum sunt qui uideant.

Proinde uiri Germani, tandem mente meliore
 recepta expurgescimini, ob talem munificentiam

DEO OPTIMO MAXIMO

gratias agētes, ne quod misericordis largitus est,

LUTHERI LIBELLVS

denuo à nobis ingratis & indignis, auferat. Neq̄ enim hoc inficiabimur, quod Euangelium quamuis spiritus Sancti opera adeo solum uenerit, & uenit in dies ipso reuelante, tamē linguarum adminiculo potissimū uenisse, per quas etiam incrementum ac cepit, quarumq; opera etiam posthac retinendum erit. Non secus atq; quum primum per Apostolorum legationem CHRISTVS in omnes mundi angulos Euangelium inuulgare decreuerat, nō prius quàm uarijs linguis instructos misit Apostolos. Ad hæc non in aliud per Romanum imperium ante longe lateq; græcam & latinam linguam sparserat quàm quod citissime Euangelium suum per orbem effundi uolebat. Pari ratione iam idem emergentibus denuo linguis factitatum esse in confesso est. Nemo non ignorabat, quo nam consilio diuina sapientia siceret linguas in lucem prodire, donec re compta uidemus hoc Euangelij reparandi gratia factum esse, quod adhuc reuelandum fuit, ut per hoc Papiſticæ abominationis regnum aperiret & euerteret. Quamobrem credimus & Græciam Turcarum ditioni subiugatā, quo perpassim sparsos græcos & fugatos, illorum lingua disseminaretur, aucthores futurū etiā alias linguas perdiscēdi.

Quanto

DE INSTIT. PVERIS

Quanto igitur amore complectimur Euangeliū,
tam obstinate ab interitu linguas quoq; uindicandas
esse intelligimus. Neq; enim temere est quod his dua-
bus tantummodo linguis includi uoluit Deus, uetus
quidem Testamentum hebræa, Nouum uero græca.
Quas cum tanti fecerit, ut etiam easdē uerbo suo
conseruando, quo nihil sacrius, elegerit, par est &
nos illas ipsas præ oibus cæteris tractare & colere
quàm poterimus honorifice. Siquidē Paulus hoc nō
prouulgari honoris autoramēto linguæ hebræicæ
iactat, quod hæc diuinas promissiones complectatur,
ubi dicit Roma. iij. Quid igitur habet in quo
præcellat Iudæus? aut quæ utilitas circumcisionis?
Multum per omnem modum. Nam primum quidē
illud, quod illis commissa sunt oracula Dei. Hoc idē
gloriat̄ rex Dauid pia quadam iactantia Psalmo
CXLVII. Qui adnunciat uerbum suum Iacob, iu-
sticias & iudicia sua Israel, Non fecit taliter omni
nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Ex hoc
obscurum non est cur lingua Hebræa sancta dicatur,
quam Paulus ipse Roma. scribens Scripturam san-
ctam adpellare non dubitat, procul dubio non ob
aliud, quàm quod hæc uerbum Dei comprehendat̄
tur. Ad hunc modum ratione non dissimili & græ

LV THERI LIBELLVS

eorum lingua merito sancta dici possit, quod hæc Nouum Testamentum Christianis exhibeat. Atque ex hac tanquam fonte etiã in alias interpretum opera deriuatum, ipsas quoq; sanctificauerit.

Hæc eo dicta sunt, ut intelligamus Euangelium commode nunquam retenturos esse nos, nisi fiat linguarum auxilio. Vagnarũ uice sunt linguæ, in quibus gladius ille spiritus, nẽpe Verbum Dei, tenetur insertus. Arcæ sunt seu thecæ repositoriæ, q̄ repositum hoc nobile κειμήλιον adseruant. Pocula sunt quibus salubrem hanc potionem exceptam circumferimus. Cellæ sunt promptuariæ, ex quibus promus concionator hæc Euangelica cibaria depromit. Atq; ut Euangelium ipsum indicat, Cophini sunt, in quibus panes unã cum piscibus, adeoq; reliquiarũ fragmenta, ne percant, custodiuntur. Quod si nobis supine stertentibus, fors dicta resutet, per marianam elabantur linguæ, timendum est, ne non Euangelium solam amittamus, uerum eò rursum miseriarum uenturũ nobiscum, ut qui nec latinam linguã aut sermonem patrum recte sonare aut scribere allebimus. Cuius calamitatis horrendum Vniuersitatum & Monasteriorum exemplum nobis aure uelat & moneat, in quibus nedum Euangelium stre
nuc

DE INSTIT. PVERIS

nue dedicerunt, uerumetiam latinam & Germano-
rum linguam usque adeo misere corruerūt, ut ho-
mines miserandi tantum nō in bestias bestialissimas
degenerarint, & latialis & patriæ linguæ iuxta ig-
nari. Et profecto non multum aberat quin etiam
communis sensu fuissent priuati egregij illi linguarū
& ingeniorum corruptores. Quapropter & Apo-
stolis ipsis operæ precium usum est, Nouum Testa-
mentum græca lingua descriptum ad posteros trans-
mittere, non aliam ob rationem, quàm quod hoc
pacto tuto & certo conseruari posse sperauerint,
tanquam in arca repositum. Siquidem præuiderunt
hoc fore, quod nunc euenit, ut sit tantum memoria
labili exceptum fuisset Euangelium, quàm multiplex
indigesta & confusa fuit Babylon, tam sensus diuer-
si, opiniones discrepantes, doctrinæ repugnātes
essent exorituræ in Christianismo, quibus nullo mo-
do opprimendis facultas, aut simplices defendendæ
copia fuisset relicta, nisi adeo certo Nouum Testa-
mentum græce scriptum foret in promptu. Proinde
dubium non est, ubi linguæ non durant, nec synce-
ram Euangelij prædicationem durare posse, quo
uicinus postremo pessum eat.

Huius rei uero testis est longe certissimus uel

LUTHERI LIBELLVS

ipsa experientia. Nam non ita multo post Aposto-
 lorum tempora, desinētibus linguis, cœpit & pau-
 latim frigere Euangelium, extingui fides, atq; adeo
 totus immutari Christianismus, donec sub Papisti-
 ca tyrannide in solidum abolita sit prioris ecclesie
 facies, & christianismi. Ex illoq; quo lingue con-
 siluerunt, tempore, nihil egregium aut rarum aut
 insigne in christianitate gestum est. Verum non pa-
 rum multas abomnationes horrendas esse commis-
 sas ob linguarum imperitiam quis est qui dubitet?
 Sic è diuerso recuperata iam lingue mirabilè adeo
 secum reuixerunt lucem, ut sane per pauci sint qui
 non singulari animi capti admiratione, testētur Euā-
 gelium non minus nobis pure & sincere annuncia-
 tum esse, ac olim Apostoli primitiue tradiderunt
 ecclesie, ac per omnia genuinam sortitum esse pu-
 ritatem & nitorem. Et longe quidem purius nunc
 prædicari CHRISTVM quàm Hieronymi sive
 Augustini temporibus. Atq; ut uno fasce totum com-
 plectar, Spiritus sanctus profecto non desipit anili-
 bus deliramentis occupatus. Hic tam utiles & tanti
 precij iudicauit, ut non semel has cœlitus secum de-
 uexerit, id quod uel solum acerrimo stimulo nostrā
 segniciem expergefacerere debuisset, quo has magna
 cum pri

DE INSTIT. PVERIS

cum primis diligentia partas & conquistas non sperneremus, posteaquam denuo easdem ipse reuexerit.

Atqui, inquires, multi patres sanctitate insignes beatorum sortiti sunt consortium, nihilo secius tamen linguarum imperiti. Recte dicis. At quotandem & hoc referendum putas, quod non raro à genuino scripturae sensu intellectuq; exorbitauerint? Age quoties saltem Augustinus in interpretando Psalterio hallucinatus est, non minus quàm Hylarius. Immo omnes illi qui scripturam citra linguarum accessionem interpretari conati sunt? Quanquam in uno aut altero loco nonnunquam recte dixerint, tamen semper in biuio consistentes nunquàm fuere certi, num hoc pèrinde eo loco scripturae uerba sonèt, quo illi sua interpretatione traxerunt. Vt hoc autè liquido exemplo firmem. Recte sanè dictum est CHRISTVM esse Dei filium, tamen quàm ridicule tandem sonabat in diuersariorum auribus, citata ex eo Psalmo CIX. huius rei probandæ firmatione, Tecum principium in die uirtutis tuæ, Quum tamen eò loci lingua hebraea ne iota quidem dediuinitate scriptum testetur. Porro si tam incertis & discrepantibus probatio

LUTHERI LIBELLVS

nibus fidem nostrā tueri conabimur, fidem Christi-
anorum penitus deridendam aduersarijs nostris
linguarum peritis propinabimus. Qui subinde
pertinaciore reluctatione indurantur, fidem no-
stram humanum somnium, aut anile commentum
estimantes.

Quid hic aliud in culpa esse credamus, fidem
nostram sic risui expositam? quam linguarum igno-
rantiam. Aliudq; subsidium non esse nisi linguas
nosse. An non coactus fuit .D. Hieronymus Psal-
terium de integro interpretari ad hebraicam ueri-
tatem, non profecto alia motus causa, quam quod
Iudæi false nostros subsannabāt in disputationibus
non sic loqui scripturam, ac nostrum falso garru-
ret Psalterium affirmantes. Sed & patrum expo-
sitiones scripturam sine linguarum adminiculo uer-
santium (& si nihil prauū docuerint) sunt eiusmodi,
ut plerunq; incertæ, non aptæ, immaturæ, nō
in loco adhibitæ, non secus incertis titubantes ue-
stigijs ac cæcus qui bacillo aut pariete comite oca-
lorum utce utatur dirigendis gressibus suis, adeo ut
creberrime à ueri textus tramite errabundi feran-
tur per deuia, affingentes scripturæ nasum cæcum
pro sua quisq; deuotione, quemadmodum superi-
ori loco

DE INSTIT. PVERIS.

Ori loco indicatum est, Tecum principum &c.
 Id quod & Augustinus ipse confitetur ingenue, in
 libris de doctrina Christiana, Doctore scilicet scri-
 pturas exposituuro, adprime opus esse linguarum
 cognitione. Hæc fieri posse quin alias non ferè
 ubiq; turpiter impingat. Cum interdum torquètur
 & grauitè sudandum est his, qui exactissime ling-
 uas calluerint.

Propterea multum interesse, inter Conciona-
 torem Euangelij simplicem, & scripturarum inter-
 pretem, uel ut Paulus nominat, Prophetam, ne-
 mo negabit. Concionator quidem cum tam multa
 apertaq; scripturæ testimonia interpretum indu-
 stria latine reddita habeat, quibus CHRISTVM
 intelligit discitq;, & sancte uita instituta etiam a-
 lios erudiat. At scripturam interpretari, tracta-
 req; scorsim more interpretū. Ad hæc certare con-
 tra erroneos scripturæ oppugnatores, impar est
 & inferior, utpote linguarum cognitione non in-
 structus, qua cum primis armatura aduersus tales
 pugnandū est. Eiusmodi Prophetas Christianis
 summopere necessarios esse uel ipsa dictat neces-
 tas, qui scripturam tractent & exponant, qui op-
 pugnandis hæreticis & fidei nostræ aduersarijs

LUTHERI LIBELLVS

potentes sint & apti. Nec satis est aut inculpate uiuere, aut recte docere. Quapropter linguas nosse decet Christianos, quibus adeo carere nequeunt, perinde ut prophetarū scripturarumq; interpretum carere foret grauissimum. Quanquam fortasse necessum non sit, singulos Christianos, aut cōcionatores tali spiritu prophético præditos esse, ut Paulus i. Corinthiorum xij. & Eph. iij. docet. Atque hoc est quod à temporibus Apostolorum scriptura tenebris adeo caliginosis inuoluta, obscura permanserit, ac nusquā fermè certis & immobilibus expositionibus enarrata intelligitur. Siquidē & sancti patres, ut dixi persæpe hallucinati sunt.

Cumq; linguarum fuerunt imperiti, factum est ut frequenter pugnantibus inter se expositionibus uariant, alius sic, alius aliter diuinando. D. Bernhardus uir fuit magno spiritu, quem fermè non dubitarem omnibus qui alicuius nominis fuerunt doctoribus cum ueteribus tum recentioribus præponere, age tamen uide quàm frequenter ludat cum scriptura (quamuis spiritualiter) quam extra uerā uiam & sensum aliò flectit. Et hoc est quod Sophistæ cultores Aristotelici dixerunt, scripturam esse tenebricosam, putantes uerbum Dei natura caliginosum.

DE INSTIT. PVERIS.

liginosum, adeo insueto more loqui. At non uide-
runt Sophistica talpa, defectum omnem proue-
nire e linguis, quibus cognitis nihil unquam uerbo
diuino potuisset dici clarius. Qui fieri possit ut non
obsaure mihi loquatur Turca, eius linguae ignaro,
quem tamen puer septē annos natus probe percipit

Quare non minus & hoc stolidum fuisse institu-
tum uidemus, quod seculi prioris Sophistae & cete-
ri, non nisi patrum expositionibus freti, scripturā
intelligi posse affirmauerunt, multis commentarijs
lectis & deuoratis. Cum tamen interim conuenie-
bat perdiscendis linguis dedisse operam. Quippe
patres linguarum parata supellectile non instructi
nonnunquam infinita uerborum sarragine explican-
do loco quo piā anxie desudarunt, tamē uix multo
sudore tenui quadam coniectatiunula ducti ariolan-
tur, maxima ex parte hallucinati. Quorum uesti-
gia sectaris improvidus odioso per ambages itinere
cum lōge compendiosiore linguarum diuerticulo ad
hoc peruenire potuisses. Quam enim solis splēdor
exuperat umbrae sublustrem calignem, tam longo
quoq; interuallo linguae post se relinquūt omnium
patrum expositiones. Itaq; cum Christianis conue-
nat, scripturae sacrae exercendae studium, nephas

LUTHERI LIBELLVS

est & non estimandum dedecus, Christum pro
 prij codicis esse ignarum, tum linguam & uocem
 Dei nostri non callere. At intolerabilius multo
 est dedecus, oblatas diuinitus linguas non discere
 uelle. Præsertim tot stimulis incita mentisq; ultro
 à Deo prouocati, concessis in hoc hominibus do-
 ctis & industrijs, tum parata multipliciū librorū
 copia, & quicquid huic rei promouendæ necessariū
 uisum est. Qua uero animi alacritate & leticia
 patres talem commoditatem sic oportune oblatam
 fuissent amplexati, si quemadmodum nos tam faci-
 li tam expedita uia ducti, cum ad scripturæ sacræ
 tum linguarum cognitionem perueniendi facultatē
 habuissent. Quo studij seruore, quàm nō dicendis
 uigilijs, inde fessaq; laborum improbitate uix frag-
 mentis potiti sunt, ubi nobis mediocri, immò penē
 dixerim nullo labore integri panis uescendi copiā
 reliquit. Quantum uero illorum industria nostræ
 uitæpero est negligentia. Atqui potius quàm gra-
 ui censura olim mulctabit nostrā socordiam et in-
 gratitudinem diuinum iudicium.

Huc pertinet & illud quod Paulus .i. Corinth.
 xiiij. uult in Christianismo omnes dijudicari do-
 ctirinas, ad quod omnium primum requiritur ling-
 uarum per

uarū pfecta cognitio. Etenim sanè in proclui est, concionatorē aut doctorē legere biblia pro ingenij sui captu aut mediocritate, recte tamē aut perperā in dubio est, praesertim nullo praesto existente censore siue iudice, à quo cōcionatoris dicta siue ut sana approbet, aut ut improba refellat. Quod si iudicandas esse doctrinas cōtendit Paulus, linguarū censura fiat necesse est, sine qua luditur opera. Ceterū quis fides & Euangeliū etiā à mediocriter eruditis cōcionatoribus et ἄλλωσολοῖς praedicari poterit, tamē uidemus quā frigide et segniter his concionādi munus succedat, fitq; nō secus Euangeliū taliū cōcionatorū uicio, nausea, ac crābe bis recocta, ut habet puerbiū. Verū ubi Euangelistae sunt linguis instructi, hic demū uigēt & uiuūt uniuersa. Hic solerti indagine è scripturae penetrabilib. abstrusa fides eruitur, recēti subinde uerbo & opere, adeo ut Psal. xxvij. hoc in literis sacris studium assidue uenationi assimilet, inquiens, Vox domini preparantis ceruos, et reuelabit cōdensa. & Psal. i. Arbori perpetuo uirenti, secus decursus aquarum plantatae.

Ceterum nec graui admodum solitudinis arietē pectus nostrum concutiat, quod quidam spiritum tactēt, paruo in discrimine scripturā ponētes.

LVTHERI LIBELLVS

Nonnulli quoq; non secus ac Valdenses fratres linguas tanquam superuacuas & inutiles negligunt. Verum o bone, quicquid quæso unâ cum tuis spiritibus, nec efferaris. Opinor & me aliquando inter spiritus uersatum (si tamen phas est in carne hoc modo gloriari) plures forsân quàm adhuc in anni spacio illi usuri sint, quantumuis interim inani iactatione efferantur, ueniantes sese. Sed & spiritum meum iam aliqua ex parte mundo testatum exhibui, cùm illorum interim in angulis piscibus ipsis longe mutiores, non nisi uana arrogantia superbiant. Quamquam & nobis obscurum non est spiritu Dei omnia prorsus fieri, tamen nisi suppetias mihi tulissent lingue, per hoc quod literarum sacrarum certo & infallibili me constabilissem intellectu, sanè priore in salebra misero mihi cum inimicis Euangelij etiamnum hærendum foret. Potuissem & ego horum exemplo probus in tranquillo silentio mussando docuisse Euangelium, abominationem tamen Papisticam, & impiam Sophistarum tyrannidem, unâ cùm toto Antichristianorû perditissimorû imperio non profligassem, traducta per orbem pessimorû hoim impietate. Diabolo non tam curæ est spiritus meus ac lingue & in scripturis calamus, cum spiritu meo
nihil

DE INSTIT. PVERIS

nihil illi auferatur. Porro Scriptura sancta iurgente & linguis prementibus, oppido in angustiū suæ coguntur copie, adeoq; regni sui, in dies nonnihil occupato, minuuntur pomeria.

Quam ob rem nec fratrum Valdensium sententia, qua linguis posthabendas putant, calculū meū adiecerim. Esto sanè quod nihil male doceant, sepe numero tamē à uero Scripturae sensu eosdē exorbitare necesse est. Taceo quod inermes ad propugnandam fidem, & errores confutandos maneant. Ad hæc sic tenebricosa est illorum res & factio, ad priuatam uiuendi rationem contracta, dum extra Scripturae morem loquuntur, ut me Hercule magnitudo periculi, insynceram esse, aut non ita diu duraturam. Quandoquidem res plena periculi est, de rebus sacris, de mysterijs diuinis alijs uerbis aut more præterquàm Scriptura solet, loqui.

Quid uerbis opus est? fortasse laudatam domi uitā & honestam uiuere possunt, tamen cum sint linguarum imperiti, enimuero cum cæteris omnibus communum pressa inopia laborabunt, nimirum ea, quod ratione incerta, nullo fundamento firmo & solido Scripturam exercebunt, quiq; præterea nemini prodesse aut communicare poterunt. Porro cum com-

L V T H E R I L I B E L L V S

mode ad linguarum cognitionem strata iam uia
perueniendi facultas non sit interclusa, facere tamē
pertinaciter recusant, quo pacto huius negligē-
tiae Deo ratio reddenda sit, ipsi uiderint.

Hactenus haec de linguarum scholarumq; utili
necessitate dicta sint, quantum ad spirituale attinet
negocium & animarum salutem, restant pari nunc
opera consideranda & externa τὰ τοῦ σώματος.
Ut si maxime calū non esset, nec animae immortali-
tas & inferi saltē commentitia hominū fabula, tan-
tumq; regnum secundum mundi faciem tempora-
neum curandum foret, an non & hoc non minus
sanas scholas, & uiros singulari industria, uirtute
eruditōe praeditos necessario requireret, quā
spirituale. Cuius curandi hactenus usque adeo so-
phistas sollicitudo non cepit, & scholae in totum
religiosorum conditioni conseruandae causa erant
extructae, ut summo etiā probri loco obijceretur,
si quis ex literatis ducta uxorcula ad reipubl. com-
munionem defecisset, Ridiculas illorū uoces per-
ferre coactus, ecce hic inquietes, repudiatis literis
conditioneq; religiosorum abdicata, mundo se de-
uouet, perinde ac si Deo religiosa illorum uiuen-
di secta tantum probaretur, & secularis illa (ut
uocant

DE INSTIT. PVERIS

uocant) impia & diabolo mancipata foret. Cum tamen interim ipsi uice uersa perditissima hypocrisis sua, & sectis abominandis Plutonis regnum turmatim subeant, seruata interim misera uulgi multitudine, quæ (ueluti in exilio babilonico Israelitis accidisse legimus) sola in patria remansit, inq; uero uiuendi statu perdurauit, magnatibus saltem unâ cum simulata hypocrisi & sanctitate fucata Babiloniam perductis.

Porro magistratuuum ordinationes esse diuinitus institutas, non est hic narrandi locus, præsertim cum in alijs libellis hac de re toties à me disputatum sit, ut planè confidam hoc nemini non certo persuasum esse. Illud longe magis hic tractandum opinor, qua ratione parandi sint uiri docti, non tam uirtute quàm rerum prudentia spectati omnibus rebus obcundis accommodi. Atq; hic magna nos afficiunt ignominia gentiles seculorum retro actorum, potissimum tamen ROMANI & Græci, qui, quamuis ignorabant planissime num hic uiuendi status Deus erit acceptus, nec ne, tanta tamen diligentia curauerunt liberos suos honestissime educatos, liberalibus disciplinis sic imbui, ut ne hæc cogitantè Christianioris

LUTHERI LIBELLVS

summopere pigeat & pudeat, Germanorum in primis, qui tam sunt ferino ingenio, ut quos nihil pudeat dicere. Quorsum scholæ si religiosum non licet fieri? cum tamen æquissimum fuerat, adeoq; nosse oportebat, quàm res sit necessaria multique momenti, quàmq; grata Deo, si princeps, dominus aut uir consularis, cui imperij habentæ moderandæ sint, doctus sit, peritus sit, ad pie & æque Reipub. conditionem administrandam.

Quod si nunc eadem quæ corporis foret sors animæ scholarumq; et linguarum usus ad Scripturam intelligendam uideretur non necessarius, tamen uel hæc una euinceret ratio, optimas scholas de integro erigendas esse ex æquo pro masculis proq; puellis institutendis, quo mundus ad conseruandam Reipub. tranquillitatem habeat uiros & mulieres iuxta peritos. Viros quidem, ut imperij gubernacula recte moderando domi forisq; exercent. Porro mulieres rerum domesticarum studiosas educunt liberos, recte curent familiam. Iam uero non nisi è iuuenibus tales nasci uiros, eq; puellis mulieres oriri eiusmodi uersimile est. Propterea impendendam esse operam intelligitis, quo pari solertia cum iuuenes tum puellæ liberaliter educati insituantur optime. Dicitur est

DE INSTIT. PVERIS

Etum est autem paulo superius, confusam uulgi multitudinem hæc non facere, utpote sanæ educationis imperitam, nec uelle, ut quæ erga liberos sit iniquior, aut posse, nempe quæ alijs negocijs detenta sit. Principum hoc erat officium, uerum non relinquatur illis tantum ocij, quod uehicularum uectone sint occupati, aut uenatione quotidiana, mox poculis, paulo post agendo personatu. Vt nunquã non grauissimis negocijs detinentur impliciti, cellæ uinariæ, culinæ, cubiculi curandi, aut scorto exercendo. Et si forte sint ex principibus qui hæc non illibenter faciendâ curarent, alios tamen deuitare coguntur, nedum hæc conari tentant, stulti aut heretici reprehensionem incurrant. Propterea uobis Senatoribus hoc incumbit negocij, quibus quàm occupatis, si Dijs placet, principibus uacat prolixius.

Sed inquis, Cuiq; liberum est suos filios natasq; docere domestica disciplina educatos. Respondeo, Apparet quidem institutionis & educationis in liberis parentum diligentia. Quæ si summa fuerit, tamen non alium educationis fructum producit, quàm quod per uim extorta quædam adsit morum ciuitas & elegantia. Cæterum nihilo secius mente inulta μήτε νεῖν, μήτε γράμματα didicerunt,

LUTHERI LIBELLVS

nec consilij locū nec auxiliij copiā habentes. Verū
 si institueretur aut domestice priuatim, aut in scho-
 lis publicis, sub doctorum uirorum honestarumq;
 matronarū imperio & serula, qui & linguas &
 ceteras disciplinas liberales cottidiana prælectiōe
 meditantur, fieri possit, ut audirent ex historijs re-
 rum gestarum dicta ac facta totius orbis, ut huius
 urbi, huic regno, principi, uiro priuato, aut mi-
 lieri tandem hoc aut illud consilium successisset.
 Planeq; possint breui tempore totius ab initio mun-
 di conditionem, uitam, mores, consuetudinem,
 consilia, strategemata, successum rei saluæ & per-
 ditæ tanquam in speculo contemplari. Ex quo sensus
 lubrici ratione firmata, sapienter uitæ cursum
 in hoc labentis mundi curriculo, Deum reueriti,
 instituere queant. Sed & hoc præstaret illis fre-
 quens historiarum lectio, ut solertes & industrij
 perspectum haberent, quid fugiendum, quidq;
 amplectendum esset in hac externa uitæ conuersa-
 tione, atq; per hoc alijs quoq; auxiliari & consu-
 lere ad hunc modum possent. Disciplina uero
 institutionis & educationis domestice, dum de-
 mum sapientes nos reddet, ubi sero τὸ ἐξῆς

DE INSTIT. PVERIS

vi. 101 intelligere ceperimus. Cum tamen nos interim re nondum comperta mortui compurescimus, tota uita improuide transacta. Quippe ad experientiam domi faciendam, multo opus est tempore.

Quapropter cum atas hæc iuuenilis, quæta non est, & necessario commercijs puerilibus trahitur, aut lusitando, aut saltando, aut quocunq; tandem sua uoluptate ducta, lusus genere detineatur. Atq; illi in his nemo reluctandū putat, neq; consultum, si quis per omnia reluctaretur. Cur igitur non tales potius erigimus scholas, propositis huiusmodi studijs, ex quibus non minorem accipere possit uoluptatem, quàm si dies totas lusitandis nucibus conterat. Posteaquàm eò nobiscum scælicitatis uentum est, ut pueri non nisi lusu quodam perpetuo & alacritate summa discere possint, siue malis linguas, aut alias disciplinas æque liberales, aut deniq; historias, Neq; enim ultra Ludiliterarij pistrina sunt aut carnificinæ quædam, in quibus olim misere nugamentis Casualium & Temporalium ex carnificati ferulis, uirgis, lorisq; conscindebamur. In quibus plus quàm nihil docebant.

LUTHERI LIBELLVS

nos puerorum carnifices, per tot flagra, trepidati-
 ones, exanimationes & angustias. Quod si tantum
 insumitur temporis ad pueros chartis lusorijs, can-
 tilenis, ductandis choreis edocendos, quur nō po-
 tius aequae tantum insumimus eosdem literis insti-
 tuendis, id quod honestius sic utilius quoq; esset,
 dū adhuc in pubertate cōstituti, ociosi sunt, & ad
 omnia percipienda promptiores magisq; industrij.
 Pro me loquor, Quod si mihi unquam forēt liberi,
 & facultas suppeteret, nedum in linguis aut histo-
 rijs instituendos, uerum etiam ne musices quidem
 et totius mathematicae rudes essent, curarē. Quip-
 pe ista omnia quid aliud tandem sunt, quā de-
 lectamenta quaedam puerilia, quibus graeci suos
 liberos statim à lecto submotos educauerūt. Quae
 causa fuit quod postea miranda dexteritate homi-
 nes adultiore iam aetate nulli rei non obeunda eua-
 serunt Graeci. Imò quanta nunc ducor pœnitentia,
 ob non plures & poetas & historiographos
 à me lectos, aq; nemine mihi traditos. Quorum
 loco stultorum philosophorum inanes nugae, &
 Sophisticam barbariem immensis & uigilijs & la-
 boribus nec minore ingenij dispendio, preciosis-
 simaq; temporis iactura discere cogebat, quam se
 cem nec

DE INSTIT. PVERIS

cent nec hodie prorsus exhausti.

Porro inquis, nemo liberorum suorum opera commode carere potest, aut deniq; omnes educare ad ociosorum hominum delicias? Rei domesticæ illas inservire necesse est &c. Respondeo, nec sic me animatum esse, ut tales erigantur scholæ quales fuerunt hactenus, in quibus puer Donato perdiscendo, aut frigidissimis Alexandri uersiculis memoria complectendis plus uiginti annos perdidit, ne pilo quidem doctior, Felicius est nunc seculum, & longe aliter res ac olim agitur. Mea sententia est, ut pueri horam unam aut alteram indies uisitandis scholis impendant, nihilo secus quod reliquum est temporis rei familiari curandæ tribuant, opificia manuaria perdiscant, & quoque uocentur apti, quo ex æquo utraq; simul, dum iuuentus adhuc pubescit, & ocium suppetit, curentur. Sanè alijs exercitijs aut lusibus globorū, pilæ, cursus longe plus temporis penus perdunt.

Sic quoque puellæ procul dubio tantū suppetit ocij, quo per dies singulos scholas adeat, saltem ad unius horulæ spacium, & tamen nihilominus negocia domi obeunda strennue reddat effecta. Cum certum sit ductandis choræis, aut sertis con-

LUTHERI LIBELLVS

cinandis eandem plures horas longe peius loare.
 Hoc unum deesse uideo, neminem alacritate & se-
 rio impelli ad honeste educandam uuentutem, or-
 bemq; hominibus industrijs iuuandum. Diabolo
 longe gratissimi sunt homines marmorei, statuæ
 & tantum fruges consummere nati, non ob aliud
 profecto, quàm quod ante pessime rebus humanis
 consultum esse cupiat. De quibus uero spem ali-
 quam concepissemus, spectata ingenij indole, in
 summos olim uiros euasuros, cum ad concionan-
 dum Euangelium, ceteraque ministranda eccle-
 siæ sacramenta, hos par est prolixius uel in totum
 huic rei consecratos incumbere. Pari ratione de
 puellis sentiendum esse opinor. Quemadmodum
 legimus sanctos aliquot Martyres, Agnetem scili-
 cet, Agatham, Luciam, & similes quasdam fuisse
 institutas. Vnde Monasteria & cetera κοινάβοια
 sumpsisse originem apparet, quæ nunc prorsus
 in execrabilem uiuendi conditionem mutata sunt.
 Sed & maiorem in modum operæ precium esse ui-
 detur, præsertim sic decrecente rasorū porcorum
 multitudine, quæ ad docendum apta non est, ut po-
 te rudissima pecora, telluris, quod aiunt, inutilia
 pondera, sic abdomini nata, ut quæ nihil perinde
 ac uentrem

DE INSTIT. PVERIS.

ac uentrem gula indulgentia curare nouerunt. Id quod adeo solum quasi per manus iure hereditario a maioribus suis tradita egregie didicerunt mordicus tenentes. Veruntamen eos, qui sacramenta subministrant, qui officio Verbi præsint, inq; populo Christiano pastores agant, uel ipsa postulat habere necessitas. Vnde uero talium parandorum dabitur copia, si scholis aboletis, alios Christianius educare neglexerimus. Quandoquidem scholæ quales fuere hactenus institutæ, ut maxime non corruant, nihil tamē prestare possunt aliud, quàm & perditos & perniciosos seductores.

Quamobrem summe opus esse uidetis, non solum iuuentutis gratia, uerum etiam ad sustendam utriusq; & spiritualis & secularis conditionis communionē, hanc rem mature & serio confici. Nedū primum uelimus, ubi re neglecta integrum non sit, nosq; perpetuo amissæ occasionis ægensos ἢ μέγιστον & μέγιστον malo accepto excruciet. Siquidem abunde quæ ad hanc rem necessaria sunt plena manu Deus Opt. Max. uere Δωτῆρ ἐάων largitus est. Quæ si ingratitude nostra neglecta fuerint, tulimus iam una cum populo Israelitico

LŪTHERI LIBELLVS

portionem nostram, quemadmodum inquit Esaiás
 Tota die expandi manus meas ad populum non
 credentem & contradicentem. Et prouerbiorum
 i. Extendi manum meam & non fuit qui afficeret.
 Despexistis omne consilium meum, & increpa-
 tiones meas neglexistis. Ego quoq; in interitu ue-
 stro ridebo, & subsannabo cum uobis id, quod ti-
 mebatis aduenerit. Hoc summa cura præcauen-
 dum esse censeo. Vel uobis exemplo sit rex Solo-
 mon, qui qualem in hac re præstiterit diligentiam
 hoc saltem satis superq; testatum reddit, quod per
 cætera negotia regia quibus detinebatur occupatissi-
 mus, successiuis horis etiam librum pro informan-
 da iuuentute conscripserit, nimirum prouerbio-
 rum. Sed & CHRISTVS ipse quàm obuia &
 exposita humanitate ad se allicit paruulos? Quàm
 accurata commendatione eosdem fidei nostræ com-
 mendat, uel angelos illorum custodes esse iactans
 Matth. xvij. Cuius equidem in paruulos studium
 non aliò spectat, quàm quod indicet, quàm gra-
 tum sibi præstetur obsequium dum recte institutam
 iuuentutem pari educationis officio curamus: è di-
 uerso quàm irascatur implacabiliter, si paruulis su-
 mus offendiculo eosq; perdimus.

Proinde

DE INSTIT. PVERIS.

Pròinde Germani charissimi, date operam ut hoc opus uobis sit cordi, quod tantopere à uobis requirit Deus, quod pro officio uestro debetis reipub. quodq; iuuentuti necessarium est, quoq; nec diuina nec humana citra dispendium non uulgare carere possunt. Iamdudum plus satis in tenebrosa imperitiæ caligine uersati computruimus. Plus satis hactenus cessatum est. Iam diu & plus quam conuenit nomini Germanico, Teutonicæ bestie fuimus. Agite porro tandem expergiscimini ratione utentes, quo palàm fiat & Deo ob recepta bona animi nostri gratitudo, tum populi nobis uicini liquido uideat, & nos sero quamuis à bestialitate Germanis opprobata degenerasse, esseq; homines, qui quod utile est uel ab alijs accipere non grauantur, aut alios nõ grauatim docere & uelint & possint. Quo per hoc & à uobis commoditas quapiam ad mūdum perueniat. Quod ad me attinet meum mihi uideor pensum absoluisse. CHRIS TVM testor ex animo me Germaniæ nostræ cupere prospectum consultissime. Quamuis nõnulli fortasse me sic animatum contempturi sint, consilium meum tam salubre surda aure uentorum turbinibus mandādo, melioraq; nosse uelint, id quod

L V T H E R I L I B E L L V S

nihil moratus facile concedam, Atq; haud obscurum mihi est, hæc per alios dexteriore industria effecta reddi potuisse, ueruntamen illis tacentibus pro mea uirili, nõ quo debui, sed quo potui Marte perfeci. Quando quidem longe melius est super re quæpiam loqui quantumuis rustice, quàm in totum presso ore Harpocratem agere. In amplam uero spem adductus planè confido, Deum aliquot ex nobis spiritu suo excitaturum, ne prorsus consilium meum ut ficulnum exponatur contemptus, spectaturos non cum qui dixerit, uerum num rectum an iniquum sit quod dictum est, ipsa causa comotos.

Postremo & hoc recto iudicio considerandum uenit omnibus, qui hoc sunt animo, quiq; amore linguarum & scholarum erigendarum correpti, cogitant linguas in Germaniam inuectas detinere, ne studij aut impensarum parsimonia absterriti ac ueluti clauo repulsi, negligant, quo minus sint Bibliothecæ omni librorum genere instructæ, præcipue in urbibus populosioribus, quibus in promptu est unde parare possint. Nam si Euangelium & quicquid reliquum est artium & disciplinarum liberalium ab interitu uindicandum esse contendimus, certe

DE INSTIT. PVERIS

mus, certe librorum auxilio hoc fieri necesse est. Veluti Prophetas & Apostolos ipsos paulo superius fecisse indicatum est. Et hoc non ideo tantum, quo his quorum nobis præesse interest, cum in Reipubl. administranda tum rebus sacris, legendi & studeudi copia sit, uerum etiam ut hac ratione conseruetur boni quicq; libri, unà cum disciplinis & linguis, quas affatim hoc temporis diuinitus datas habet Germania. Qua in re diuum quoq; Paulum impigrum fuisse in cōfesso est, tum Timotheo mandat lectionis indefessæ Studium, ac mox in epistola secunda, de membranis Troade relictis.

Atqui & hoc curæ fuit omnibus regibus, qui regie maiestati parem quoq; uitam respondere uoluerunt. Potissimū uero populo Israelitico, in quo Moses adeo primus librum legis in arcam fœderis inclusum in manum leuitarum adseruandum traderat, hac nimirum ratione, ut apud hos, si quis egeret describendi facultas esset relicta, ut ipsi quoq; Regi mandet eius libri descriptionem à leuitis accipiendi curam. Vnde clare liquet Deum tribum leuitarum præter alia negocia etiã ad libros conseruandos curãdosq; elegisse. Post hunc auxit hæc bib

LUTHERI LIBELLVS

liothecam Iosue, hinc Samuel, deinde Dauid, post Solomon, mox Esaias, ac demceps ex ordine multo plures reges & prophetae. Hoc pacto incrementum sumpserunt sacrae literae, quae alias in perpetuum nunquam collectae perdurassent, nisi cōseruare singulari diligentia Deus demandasset.

Quo exemplo inducti Conuentus & Monasteria olim librarias & ipsi instruxerunt, quamuis libris non nimium bonis. Quantum uero damnum dederit aut malum, quod eo tempore ubi & per doctorum uirorum copiam, & probatorum librorum licebat multitudinem, bibliothecas non extruxerunt, senserūt dubio procul posteri. Adeo ut temporis progressu disciplinae liberales pessum ierint funditus, linguaeque cessarint. Inque locum classicorum scriptorum subierunt uanissimi perniciosissimi que indoctissimorum Monachorum libri, Catholicon, Florista, Graecista, labyrinthus, Dormi secure, Discipulus, atque id genus asinini stercorarij à malo genio inuecti. Quo succedente latina lingua è Germania fimbis pulsa est, nec uspiam locorum sanae scholae aut recta studia remanserunt. Et quemadmodum cōperimus coram oculis intuentes, quam immensis laboribus cum linguae tum artes reliquae

DE INSTIT. PVERIS

tes reliquæ ex uetustorum codicum saltem fragmen-
tis quibusdam sunt erutæ, æq; pulueribus situ & ca-
rie assertæ, atq; adhuc indies citra intermissionem
eruantur, non secus ac ex euerse urbis fauillis, &
cinere eruantur thesauri obruti, & quicquid rerū
est preciosarum.

Quā rem merito nobis accidisse opinor, namq;
Deus grauiore pœna magnitudinis nostræ uitium
retaliare non potuisset. posteaquā benefacta eius
ingrata habuimus atq; irrita, non reponentes ea
quæ ad manum necessitate exigente parata forent,
librorum supellectilia, quo tempore non tam libri
eruditi quàm homines literati abundabant, non
aliter negligentes ac rem à nobis longe lateq; alie-
nam. Huic est quod classicorum scriptorum libris
ademptis, Aristotelem nobis ingratis obrusit,
unà cum immenso perditissimorū librorum agmine
quorum ductu subinde longius & longius à biblijs
& scriptura sacra aberrauimus. Ad hæc tartareas
laruas, Monachos scilicet & Vniuersitatum spe-
ctra immensis opibus fundauimus, multosq; Do-
ctores arrogantes, prædicatores impios, Magi-
stros nostros, sacrificulos missarios, Monachos
uentrosos, hoc est, Asinos, porcos Acarnanios

LUTHERI LIBELLVS

Chorebos, Philonides, Blitvos rubeis pileis redimitos coronauimus, perinde ut seropham torquibus aureis, aut symiam purpura, quos demum in nostram ipsorum perniciem, ac anguem letalem in domesticis parietibus, alimus. Qui nihil sani nos docuere, uerum in dies magis magisque cecitate inuoluentes ex stultis insaniore nos reddiderunt. Cuius officij loco omnes substantias nostras deuorauerunt. Collecto interim non nisi damnosissimum librorum ueneno, à quibus ne angulus quidem inoccupatus remansit, quod memoratu horrendum est.

Nonne erumnosa haec hactenus fuit calamitatis conditio, puero uiginti annos discendum fuit tantum barbariei in hoc, ut possit initiari sacris, & missas, quas uocant legere, scilicet ille ter & amplius cuius conatui successus par respondit. O terque quaterque scelicem matrem quae talem genuerat filium cura tamen infelix & imperitus idiota per totam uitam *ἔτιώσται ἄχθος ἀργεῖος* nec sibi nec alijs utilis permanserit. Huiusmodi Doctores & Magistros passim habere cogebamur, qui cum ipsi erant rudissimi, nihil rectum aut pium docere poterunt, imò & ueritatisque compendio se docenda &

DE INSTIT. PVERIS.

de & discende iuxta imperiti. Cuius tandē culpa?
 Aliorum librorū nulla aderat copia, quā indoctis
 sumorum Monachorū et Sophistarū incertissimorū
 pecorum. Neccessum itaq; fuit eos tales fieri, qua
 les erant libri, quos didicere, hoc est rudissimos.
 Neq; enim imbelles ferocem producant aquilam
 columbæ, & stultus non nisi stulto pater est. Hoc
 uero magnitudinis, ut dixi, dignam est premium,
 quod nulla in instituendis bibliothecis diligentia sit
 impensa, amissis bonis, & retentis tantum pessima
 mis codicibus.

Porro consilium meum non est, sine delectu
 omnigenos libros coaccruare, præter librorum
 multitudinem aliud spectantes nihil. Delectus ha
 bendus, nec opus est omnium Iuristarum com
 mentarios, singulorum Theologorum senten
 tias, cunctorumq; Philosophorum questiones, aut
 placita accumulare. Quin potius in totum uel
 cum pulusculo hanc colluuiem eijcendam sua
 serim, Bibliothecamque libris qui alicuius mo
 menti sunt sanis instruendam, uiris Doctis in
 consilium super hac re adhibitis. Primum lo
 cum merito obtinebit Theologia, utriusque te
 stamenti, Latina, Græca. Hebraica item Germa

LUTHERI LIBELLVS

norum lingua descripta, aut si etiã in plures eset
 tralata. Secundum uero optimi quiq; interpre-
 tes latini, græci, hebræi, ubicunq; illorum paran-
 di obiecta fuerit copia. Deinde libros eiusmodi qui
 per discendis linguis sunt apti, ueluti poëtae, orato-
 res, nihil curantes siue gentiles fuerint siue Chri-
 stiani, siquidem ex his discenda est grammatica.
 Post libri liberalium disciplinarum & ceterarum
 artium. Postremum etiam iuris prudentiæ & me-
 dicinæ libri. Quamuis & hic inter commentarios
 delectus non est posthabendus.

Potissimum uero primas obtinere debent in bib-
 liotheca partes, annales, chronica & historie qua-
 cunq; lingua ad posteros transmissæ. Illæ enim per-
 utiles & ad cognoscendum mundi cursum, & ad
 administranda reipub. munia. Ad hæc opera &
 miracula Dei clare ob oculos uidenda obijciunt.
 Quot enim pulcherrima apophthegmata, aut scite
 dicta, nec facinora minus egregia putas iam reperi-
 ri posse in Germania, quorum nunc nulla extat
 memoria. Ratio est, nemo erat qui hæc literis
 prodita posteritati tradidisset. Tum si maxime
 scripta fuissent, nemo libros adseruandos curas-
 set. Hinc nihil memorabile aut fama dignum de
germanis

DE INSTIT. PVERIS

Germanis extat apud exteros, nisi quod ab omnibus habeamur bestiae, nullius rei periciores quam belli, & infandae belluationis. At qui Graeci Latini & Hebraei quanto studio uel examussim sua mandauerunt literis, adeo, ut si muliercula quaequam aut puer aliquid insigniter dixerit, hoc a ditis libris per totum orbem inuulgatum nemo non legit. Interim nos ne pilo quidem immutati perduramus Germani non nisi crassissimi.

Cum autem id aetatis Deus Opt. Maximus nos copiose & eruditorum librorum & doctorum uirorum copia donauerit, tempus esse opinor mendi & optima pro uirili reponendi. Quo per hoc thesauros habeamus reconditos, in hocq; anno iubileo collectos futurae sterilitati necessarios adseruemus, tanta messe tam fertili & foecunda non negligenter praeterita. Siquidem timendum est iamq; uidemus ante pedes, ne subinde nouis libellis excusis, id quod haud dubie diabolicae technae altera pars est, amittamus bonos & uetustos codices, per officinas librarias in lucem modo editos, remanentibus inutilibus, quibus iam omnes angulos uidemus esse refertos. Hoc inquam molitur diabolus, ut denuo amplexis libris improbis cuiusmodi

LV T H E R I L I B E L L V S

sunt Catholicon, Florista, Græcista, atq; id generis reliquis, perpetuæ carnicinæ expositi cruciemar more prisco, semper studentes, nunquam tamen ad ueram scientiam peruenientes.

Quapropter obtestor uos GERMANI consilium hoc fidei erga nos mea benigne amplecti dignemini, non infrugiferum olim cum uobis tum Reipubl. uestræ futurum. Quod si non deerunt, à quibus leuioris momenti Cares quispiam habeat, quam ut meo obtemperare uelint consilio, aut me ceu à Tyrannis proscripsum contemnendum esse contendant, saltem hoc illi nullo animi morbo perpendant uelut, me non priuatum commodum, uerum totius Germaniæ salutem & fortunam quære re. Tum si maxime stultus forem, tamen id quod consultū foret loquerer, profecto nulli ex sapientibus hoc uicio aut dedecori datū iri putarim, si mihi bone monenti obsequatur. Aut si uoles finge me Turcam esse, aut quouis gentili deterriorem, tamen cum palam sit nihil inde commodi ad me permanere, uerum ad Christianos omnes, me hercule opinor prorsus consilium nostrum ab his merito sperni non posse. Quippe & aliàs non raro stultus holitor oportunitiora loquutus est, quam multorum sapien

DE INSTIT. PVERIS

torum sapientum senatus. Quid quod & Moses à
Iethone se erudiri non difficulter passus est? Qua
propter quod reliquum est commendo uos gratiæ
Dei, à qua corda uestra sic emolliantur & in flammam
mentur, quo ad uuentutem desertam & inopem
curandam propensiores sitis, & ex animo ac se-
rio adfectu, Atq; auxiliante CHRISTO illi aditu-
mento sitis potiora consultantes ad salutaria Chri-
stianaq; communis Germaniæ gubernacula, cum
animæ tum corporis in omni ubertate & plenitu-
dine, ad laudem & Gloriam Patris, per IESVM
CHRISTVM Seruatorem nostrum. Amen.

Haganoë ex Officina
Iohan. Secerij

2000 456

OCN 974779 NCO

DEPARTMENT OF THE ARMY

THE SECRETARY OF THE ARMY
WASHINGTON, D. C.
1900

OFFICE OF THE SECRETARY
WASHINGTON, D. C.

103-6.

U. B. 1. J. 14. 2. 6. P. 4. 3.
K. Cantu. 05-4

H

manent
in successore
vult impend
s episcopus aliq
tur. Nos
f. auditis. cu
p scriptio sua
in eia cenob
tamq ab epi
sus exempt
ctum. tunc
cepō resuati
nt exemp
mus subia
oō eius debz
i post wig.
quocq; m̄bz
s tenetur
cientiam
quib; wig.
ibitis debet
nseri. ep̄.
in utrum
s p̄tectoōis
ōione sue
us reb; sub
e declaiant.
unt exim

I

trahit
sus
inter
patrim
tr̄. nos impend
illorum q̄ dicit ip
ctum tenia licet
in possessionem
se q̄ nephesum
pit in ecc̄ sc̄i bla
mus q̄ n̄ obstam
in legy q̄ moastio
lus ep̄e ec̄cs uttra
tas in dicto sup̄
sen eliam eius
re ut excoicare
ep̄e possit in dicto
excoicare moastio
ab
tutrum ten
illud
indz
moastio
stinatis utro
Item ar.
via cura J. 12. 116
chi om̄z scoz; p̄
tin sum en libz

